

Sygn. akt **II AKa 151/16**

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 października 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie, II Wydział Karny w składzie:

Przewodniczący:	SSA Maciej Żelazowski
Sędziowie:	SSA Grzegorz Chojnowski (spr.) SSA Janusz Jaromin
Protokolant:	sekr. sądowy Aneta Maziarek

przy udziale prokuratora Prokuratury Okręgowej Anny Staniszczyk

po rozpoznaniu w dniu 27 października 2016 r.

sprawy **Z. J.**

o zadośćuczynienie i odszkodowanie

z powodu apelacji wniesionej przez pełnomocnika wnioskodawcy

od wyroku Sądu Okręgowego w Szczecinie

z dnia 18 maja 2016 r., sygn. akt III Ko 73/16

I. zaskarżony wyrok utrzymuje w mocy,

II. koszty postępowania ponosi Skarb Państwa,

III. zasądza od Skarbu Państwa na rzecz Z. J. kwotę 1.000 (jeden tysiąc) złotych tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

SSA Janusz Jaromin SSA Maciej Żelazowski SSA Grzegorz Chojnowski

Sygn. akt II AKa 151/16

UZASADNIENIE

Wyrokiem Sądu Okręgowego w Szczecinie z dnia 27 stycznia 2009 r. na podstawie art. 8 ust. 1 i 1 a ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego zasądzone na rzecz Z. J. kwotę 25.000 zł (dwadzieścia pięć tysięcy złotych), tytułem zadośćuczynienia za wykonanie wobec niego decyzji o internowaniu nr (...) wydanej na podstawie art. 42 ust. 1 dekretu o stanie wojennym z 12 grudnia 1981 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia uprawomocnienia się wyroku.

Na skutek wniosku o wznowienie z dnia 21 października 2015 r. złożonego przez pełnomocnika Z. J., Sąd Apelacyjny w Szczecinie wyrokiem z dnia 28 stycznia 2016 r. sygn. akt II A Ko 152/15 wznowił postępowanie sądowe w sprawie III Ko 19/08 Sądu Okręgowego w Szczecinie z wniosku pełnomocnika Z. J. o odszkodowanie i zadośćuczynienie z tytułu wykonania decyzji Komendanta Wojewódzkiego MO w S. nr (...)

o internowaniu wydanej na podstawie art. 42 ust. 1 dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r.

o ochronie bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego w czasie obowiązywania stanu wojennego oraz uchylono prawomocny wyrok Sądu Okręgowego w Szczecinie

z dnia 27 stycznia 2009 r., sygn. akt III Ko 19/08 i sprawę przekazał Sądowi Okręgowemu w Szczecinie do ponownego rozpoznania.

Sąd Okręgowy w Szczecinie, wyrokiem z dnia 18 maja 2016 roku, wydanym

w sprawie III Ko 73/16, o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego zasądził od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy Z. J. kwotę 50.000 (pięćdziesięciu tysięcy) złotych tytułem zadośćuczynienia za krzywdy wynikłe z tytułu wykonania decyzji o internowaniu nr (...) z dnia 12 grudnia 1981r. wraz z ustawowymi odsetkami od uprawomocnienia się orzeczenia, przy czym na poczet zasądzonej kwoty zaliczył kwotę 25.000 (dwudziestu pięciu tysięcy) złotych, wypłaconą wnioskodawcy z tytułu wykonania wyroku Sądu Okręgowego

w S. z dnia 27.01.2009 r. w sprawie III Ko 19/08. W pozostałym zakresie Sąd Okręgowy wniosek oddalił, a ponadto rozstrzygnął o kosztach sądowych.

Apelację od tego wyroku, wniósł pełnomocnik wnioskodawcy i zaskarżył powyższe rozstrzygnięcie w części dotyczącej:

a) w zakresie punktu 1) orzeczenia Sądu Okręgowego w Szczecinie z 18.05.2016 r., co do wysokości przyznanego zadośćuczynienia za działalność Z. J. na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego,

b) w zakresie punktu 2) orzeczenia Sądu Okręgowego w Szczecinie z 18.05.2016 r., co do oddalenia wniosku o przyznanie odszkodowania za działalność Z. J. na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego;

jednocześnie zarzucił:

a) błędy w ustaleniach faktycznych przyjętych za jego podstawę, a polegających na przyjęciu, że stan wojenny wprowadzony w 1981 r. na terenie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej miał charakter legalny, co przekładało się na wskazanie, że utrata pracy i niemożność jej znalezienia, jak również utrata księgozbiorów zarekwirowanych Z. J. przez ówczesny aparat bezpieczeństwa oraz zmuszenie wnioskodawcy do emigracji do Królestwa Szwecji nie łączyły związek przyczynowo - skutkowy z jego działalnością niepodległościową i internowaniem, co w konsekwencji skutkowało odrzuceniem wniosku o odszkodowanie i zadośćuczynienie w pomienionej części;

b) obrazę przepisów prawa materialnego, mogących mieć wpływ na jego treść,

a mianowicie art. 6, 8 i 10 ustawy z 23.02.1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego poprzez odpowiednio niezastosowanie i częściowe zastosowanie

w sposób ograniczający zakres dochodzonych roszczeń jedynie do możliwości ubiegania się o zadośćuczynienie za nielegalne internowanie i przebywanie

w Ośrodkach Internowania, a odrzucenie roszczeń wnioskodawcy w pozostałym zakresie;

c) obrazę przepisów art. 558 K.p.k., poprzez wskazanie wnioskodawcy, że roszczenia

w postaci odszkodowania i zadośćuczynienia w zakresie, w którym mowa we wniosku, a o których nie orzekł Sąd I instancji, mogą być rozstrzygane wyłącznie na drodze postępowania cywilnego, podczas gdy z rzeczywistości w całości wskazane roszczenia i sposób ich dochodzenia zostały uregulowane przepisami ustawy

o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego oraz Kodeksu postępowania karnego, a zatem należą do kognicji Sądów karnych, a zatem wszczynanie postępowania cywilnego we wskazanym zakresie należy traktować, jako działanie wyjątkowe.

Podnosząc powyższe zarzuty, apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku w części nieobjętej orzeczeniem, a opisanym w pkt 1 i w całości pkt 2 orzeczenia, względnie z ostrożności procesowej, wniósł o: uchylenie wyroku Sądu Okręgowego

w Szczecinie i przekazanie sprawy do ponownego rozpatrzenia, zasądzenie od Skarbu Państwa na rzecz wnioskodawcy kosztów postępowania za pierwszą i drugą instancję w całości, w tym kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje.

Na wstępie wskazać należy, iż Sąd Apelacyjny w całości podziela ustalenia, oceny i wnioski wyprowadzone przez Sąd Okręgowy, zawarte w pisemnym uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, które zostało sporządzone z tego rodzaju wszechstronnością i wnikliwością, że rola sądu odwoławczego, może sprowadzić się do odesłania apelującego do tego dokumentu. Jednocześnie argumentem przesądzającym o takiej możliwości jest fakt, iż wywieziony środek odwoławczy co do zasady nie wykazuje, jakich naruszeń miałby dopuścić się sąd I instancji przy ustalaniu wysokości kwoty orzeczonej tytułem zadośćuczynienia za wykonanie wobec Z. J. decyzji Komendanta Wojewódzkiego MO w S. nr (...)z dnia 12 grudnia 1981 r. o internowaniu oraz przy oddaleniu wniosku w przedmiocie przyznania odszkodowania, jak również nie odnosi się merytorycznie do poczynionych w tym zakresie ustaleń. Z tych powodów, apelację należało uznać za bezzasadną.

Kwestionując, wysokość kwoty zadośćuczynienia przyznanego na podstawie art. 8 ust. 1 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 34, poz. 149 ze zm., dalej „ustawy lutowej”) oraz orzeczenie co do oddalenia wniosku o przyznanie odszkodowania, argumentacja apelującego sprowadza się do polemizowania z powodami, dla których Sąd Okręgowy przyjął brak związku przyczynowo - skutkowego pomiędzy internowaniem Z. J., a utratą pracy i niemożnością jej znalezienia, jak również utratą księgozbiorów mu zarekwirowanych przez ówczesny aparat bezpieczeństwa oraz zmuszenie wnioskodawcy do emigracji do Królestwa Szwecji.

Przede wszystkim, abstrahując od oceny dotyczącej niesprawiedliwości i nieprawności postępowania władz komunistycznych, należy wskazać, iż ustawa lutowa, nie ma na celu naprawienia wszystkich niesprawiedliwości i dolegliwości doznanych przez osoby represjonowane (za działalność związaną z walką o niepodległy byt Państwa Polskiego) przez organa ówczesnej władzy, w tym związanych ze stanem wojennym. Art. 8 ust. 1 ustawy lutowej, wyraźnie ogranicza prawo do dochodzenia zadośćuczynienia i odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę tylko do konsekwencji wynikłych z wykonania orzeczenia albo decyzji o internowaniu. Regulacja ta zatem ogranicza możliwość zasądzenia - w tym trybie - odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wyłącznie do skutków wykonania orzeczenia albo decyzji. W konsekwencji, brak jest podstaw do zasądzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za inne niewątpliwe przejawy represji, ale bezpośrednio niezwiązane z wykonywaniem wydanego orzeczenia lub decyzji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 24 kwietnia 2014 r., sygn. akt V KK 52/14 Lex nr 1469154, postanowienie Sądu Najwyższego z 10 stycznia 2013 r., IV KK 292/12, Lex nr 1277775, czy wyroki Sądów Apelacyjnych w: Katowicach z dnia 28 maja 2009 r., II AKa 138/09, Lex nr 553857, w Rzeszowie z dnia 31 stycznia 2013, II AKa 3/13, Lex nr 1280993 i w Katowicach z dnia 30 grudnia 2010 r., II AKa 422/10, SIP LEX nr 785459).

Należy zatem przyjąć, jako uprawniony wniosek Sądu Okręgowego, że na gruncie ustawy lutowej w adekwatnym związku przyczynowo - skutkowym do wykonania orzeczenia albo decyzji o internowaniu pozostają tylko te szkody i krzywdy, które są w relacji bezpośredniej. I tak, zmuszenie Z. J. do emigracji nie wynikało z wykonania decyzji o internowaniu, wręcz przeciwnie – nastąpiło po jej uchyleniu – i było podobnie jak internowanie, kolejną represją

stosowaną przez ówczesne władze, za prowadzenie przez wnioskodawcę działalności antykomunistycznej. Również, niemożność kontynuowania nauki, brak możliwości realizowania planów zawodowych, jak i cierpienia związane z rozłąką rodzinną i utratą więzi rodzinnych z racji emigracji oraz cierpienia związane z koniecznością przymusowego przebywania na emigracji, tęsknotą za krajem, czy też utrata i niemożność znalezienia pracy oraz utrata uprawnień emerytalno-rentowych, nie są bezpośrednio związane z wykonywaniem wydanej decyzji o internowaniu. Jest tak, ponieważ ustawa lutowa z dnia 23 lutego 1991 r. nie rekompensuje wszystkich szkód i krzywd związanych z funkcjonowaniem w Polsce systemu totalitarnego.

W świetle powyższego, nie sposób uznać za prawidłowe prezentowane przez apelującego rozumienie pojęcia „represje”, na gruncie omawianej ustawy. Zresztą, sam apelujący przyznał, iż konsekwencją prowadzenia przez Z. J. działalności opozycyjnej był łańcuch represji, które przyjmowały różne kształty. Rzecz jednak w tym, iż w kontekście omówionych wyżej zapisów ustawy lutowej, za zbyt daleko idące należy uznać forsowane w apelacji stanowisko, iż skutki tych represji w postaci m.in. konieczności emigracji i niemożności podjęcia kształcenia w kraju, stanowiły oczywistą konsekwencję wcześniejszego wykonania decyzji o internowaniu. Kończąc ten wątek, w sprawie brak było podstaw do przyjęcia, że wszelkie szkody majątkowe i niemajątkowe, których wnioskodawca doznał aktywnie sprzeciwiając się państwu komunistycznemu, mogą być naprawione w oparciu o uregulowania ustawy lutowej.

W konsekwencji, podzielić należało rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego oddalające wniosek o zasądzenie odszkodowania, które to sąd I instancji poprzez wykazanie okoliczności oraz powodów, wszechstronnie i przekonująco umotywowował, zaś apelacja nie przedstawia argumentów, które mogłyby je podważyć.

W tym miejscu, odnosząc się do zarzutów sformułowanych w ppkt b) i c), przypomnieć należy, iż z art. 558 k.p.k. wynika, że w sprawach o odszkodowanie (chodzi tu także o sprawy o zadośćuczynienie) postępowanie ma charakter mieszany. Wniosek o odszkodowanie rozpoznawany jest przed sądem karnym, a więc zastosowanie mają przepisy procedury karnej, ale jego przedmiotem jest żądanie

o charakterze cywilnoprawnym, które rozpoznawane jest w procedurze cywilnej. Dlatego też komentowany przepis stanowi, że rozpoznanie sprawy następuje według przepisów kodeksu postępowania karnego, ale w kwestiach tam nieuregulowanych stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego. Przepisy tego kodeksu mają więc charakter subsydiarny (vide Komentarz do art. 558 Kodeksu postępowania karnego, Dariusz Świecki, stan prawny: 2016.06.01). Jednakże zwrot mienia, którego przepadek lub konfiskatę orzeczono na rzecz Skarbu Państwa oraz przedmiotów zatrzymanych w toku postępowania, nie może być przedmiotem rozpoznania w trybie art. 8 ustawy z lutowej. Ustawodawca bowiem w sposób wyraźny unormował w art. 10 ustawy lutowej, odrębny tryb dochodzenia zwrotu mienia, którego przepadek lub konfiskatę orzeczono na rzecz Skarbu Państwa oraz przedmiotów zatrzymanych w toku postępowania. W przypadku niemożności zwrotu tych przedmiotów, ich równowartość wypłaca się ze środków Funduszu Reprywatyzacji (art. 10 ust. 1 in fine ustawy lutowej). Kwestia właściwości sądów do orzeczenia zwrotu tych przedmiotów była wielokrotnie przedmiotem uwagi sądów, które konsekwentnie wskazywały, że właściwy jest tryb procesu cywilnego (wyroki sądów apelacyjnych: w Krakowie

z dnia 29 grudnia 2011r., sygn. II AKa 209/11, w Krakowie z dnia 13 marca 2008 r. II AKz 113/08, we Wrocławiu z dnia 30 grudnia 2010r., sygn. II AKa 380/10 i we Wrocławiu z dnia 11 maja 2006r., sygn. II AKa 118/06). Argumentem za przyjęciem powyższego stanowiska, są zasady reprezentacji Skarbu Państwa w procesie, typowe dla postępowania uregulowanego w Kodeksie postępowania cywilnego, wprost wynikające z art. 10 ust. 2 ustawy lutowej. Ponadto, jak wskazał Sąd Najwyższy

w wyroku z dnia 24 czerwca 2010r., sygn. IV CSK 58/10, roszczenie przeciwko Skarbowi Państwa ma charakter powództwa o zapłatę. Niewątpliwie zatem stanowisko Sądu Okręgowego, w tej części, w jakiej dotyczy kwestii zwrotu przedmiotów, które podlegały przypadkowi lub konfiskacie albo ich równowartości, było trafne, gdyż postępowanie w tym zakresie powinno toczyć się na drodze cywilnej. Zatem, zarzuty sformułowane w tym zakresie nie zasługiwały na uwzględnienie.

Odnosząc się zaś do kwestii zasądzonego na rzecz Z. J. zadośćuczynienia nie można mówić o jego nieprawidłowej, gdyż zbyt niskiej, wysokości. Zadośćuczynienie z tytułu internowania jako rekompensata za doznane cierpienia

fizyczne i krzywdy moralne, zgodnie z ukształtowanym orzecznictwem, nie może mieć ani charakteru symbolicznego, ani nie może być nadmierna, bowiem jej wysokość nie może służyć bezpodstawnemu wzbogaceniu internowanego. Jednocześnie, kwota zadośćuczynienia musi być utrzymana w rozsądnych granicach, gdyż musi odpowiadać również aktualnym warunkom życia i przeciętnej stopie życiowej społeczeństwa. Jest oczywiste, iż określanie wysokości zadośćuczynienia ma w takim ujęciu charakter ocenny. Niewątpliwie również, ustalenie jaka kwota w danych realiach in concreto jest odpowiednia, należy do sfery swobodnego uznania sędziowskiego i w postępowaniu odwoławczym zarzut niewłaściwego ustalenia kwoty zadośćuczynienia może być skuteczny tylko wtedy, gdy zaskarżone orzeczenie w sposób oczywisty narusza zasady ustalania tego zadośćuczynienia, nie jest natomiast możliwe wkraczanie w sferę swobodnego uznania sędziowskiego (vide post. SN z dnia 19.10.2010 r., II KK 196/10, OSNwSK 2010/1/1973). Jednakże, ustalając wysokość zadośćuczynienia sąd meriti ma obowiązek za każdym razem wskazać, okoliczności i czynniki konkretnej sprawy, które miały na to wpływ.

W przekonaniu Sądu Apelacyjnego, ustalona przez Sąd Okręgowy kwota zadośćuczynienia, jak również przywołane w uzasadnieniu szczegółowe powody takiego postąpienia, uwzględniają wszystkie aspekty doznanej przez Z. J. krzywdy: zarówno psychicznej, w tym: jego młody wiek (22 lat), długotrwałość tymczasowego aresztowania (7 miesięcy i 12 dni.), osadzenie

w 8-osobowej celi z innymi mężczyznami, poczucie krzywdy związane z odizolowaniem od bliskich (w szczególności od chorej matki oraz narzeczonej), tudzież poczucie poniżania jego osoby w związku z min. naruszeniem jego nietykalności cielesnej; jak również fizycznej, w tym fatalne warunki bytowe i żywieniowe, które przełożyły się na zdrowie internowanego (szerzej k. 11 uzasadnienia).

Zasądzone na rzecz wnioskodawcy zadośćuczynienie, w wysokości 50.000 zł jest zatem współmierne do stopnia i długotrwałości cierpień doznanych przez Z. J. zaś w konsekwencji - rekompensuje słusznie należne roszczenia wnioskodawcy (por. post. SN z dnia 18.12.2012r., III KK 275/12, LEX nr 1232288). Jednocześnie kwota ta z pewnością stanowi dla wnioskodawcy odczuwalną wartość ekonomiczną, pozostając przy tym w odpowiednich relacjach do aktualnych warunków życia i przeciętnej stopy życiowej społeczeństwa. Ponadto, nie sposób uznać jej zbyt niską, jeżeli weźmie się pod uwagę okoliczności, które z reguły są uwzględniane w tego typu sprawach, a mianowicie: długość okresu pozbawienia wolności, sposób wykonywania internowania, który nie odbiegał od ówczesnej "normy" oraz "zobiektyzowaną" krzywdę, której doznał wnioskodawca. Wszystkie te aspekty, sąd bardzo szczegółowo omówił w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku. W tej sytuacji, samo wyrażenie dezaprobaty dla zasądzonej na rzecz wnioskodawcy kwoty tytułem zadośćuczynienia, nie może skutecznie doprowadzić do oczekiwanego przez apelującego rezultatu. Nie sposób bowiem przyjąć, iż zaskarżony wyrok w sposób oczywisty narusza zasady ustalania wysokości zadośćuczynienia. O rażącym naruszeniu zasad ustalania „odpowiedniego” zadośćuczynienia mogłoby bowiem świadczyć przyznanie zadośćuczynienia symbolicznego, w miejsce relewantnej do okoliczności rekompensaty za doznaną krzywdę, bądź też kwoty wygórowanej, prowadzącej do nieadekwatnego wzbogacenia się tą drogą. Zdaniem Sądu Apelacyjnego w przedmiotowej sprawie taka sytuacja nie wystąpiła.

Rozstrzygnięcie w przedmiocie kosztów sądowych związanych z postępowaniem odwoławczym zapadło na podstawie art. 13 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (tekst jedn. Dz. U. nr 2915 poz. 1583). Natomiast rozstrzygnięcie w przedmiocie zwrotu Z. J. uzasadnionych wydatków, w tym z tytułu ustanowienia jednego pełnomocnika, orzeczono zgodnie z art. 554 § 4 k.p.k., biorąc pod uwagę fakturę nr (...) z dnia 19 maja 2016 r.(k. 149), która wykazuje, że kwota tam wskazana, została rzeczywiście poniesiona.

SSA Janusz Jaromin SSA Maciej Żelazowski SSA Grzegorz Chojnowski